

Asia Sitaatti

Hakija A

Annettu 14.4.2009

Tiivistelmä *Esitelmästä tehdyn lyhennelmän tekstin käyttö ei ollut tapahtunut TekijäL 22 §:n mukaisesti. Tekijän nimi ja lähde oli mainittu sillä tavoin ja siinä laajuudessa kuin hyvä tapa vaatii.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

A (jäljempänä hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa sitaatista.

Selostus asiasta

Hakija kertoo Akvaariomaailma-lehden toimittaja B:n soittaneen 9.6.2008. Toimittaja B kertoi olevansa tekemässä akvaarioveden kemiaa käsittelevää juttua ja tiedusteli, olisiko hakija haastateltavissa kyseistä juttua varten.

Hakijan kieltäytyttyä haastattelusta toimittaja tiedusteli, voisiko hän käyttää lähdemateriaalinaan hakijan tekemää lyhennelmää hakijan Tampereen Akvaarioseura ry:n kokouksessa pitämästä esitelmästä. Lyhennelmä on julkaistu yhdistyksen kotisivuilla hakijan luvalla. Hakija vastasi toimittajalle, että hän saa luonnollisesti käyttää tekstiä lähdemateriaalina, koska julkaistuja tekstejä on luvallista käyttää lähdemateriaalina, jos lähteeseen viitataan oikein ja asiallisesti.

Akvaariomaailma-lehti 3/2008 (ISSN-tunnus: 0789-9718, Karprint Oy, 03150 Huhmari) ilmestyi viikolla 26 ja kyseisessä lehdessä oli toimittaja B:n kirjoittama akvaarioveden kemiaa käsittelevä yhden aukeaman juttu. Hakija havaitsi, että juttu sisältää huomattavan suuria osuuksia suorina lainauksina hakijan kirjoittamasta tekstistä. Lainauksia ei ollut merkitty sitaatteihin eikä yksittäisten lainausten kohdalla ollut viitattu lähteeseen. Jutussa viitataan hakijaan yhden kerran ja jutun lopussa mainitaan lähteeksi hakijan pitämä esitelmä, vaikka lähteenä on käytetty noin viisi vuotta sitten hakijan pitämästä esitelmästä tehtyä lyhennelmää. Jutussa käytetty alkuperäinen

lähdemateriaali jää täysin mainitsematta ja näin ollen lukija ei esimerkiksi pääse alkuperäisen lähteen äärelle kustantajien mainitsemien lähdetietojen valossa. Toimittaja ei ollut henkilökohtaisesti läsnä hetkellä, jolloin hakija oli pitänyt edellä mainitun esitelmän.

Hakija katsoo, että Akvaariomaailma-lehden kustantaja Karprint Oy ei ole noudattanut tekijänoikeuslakia ja erityisesti sitaattioikeutta hyvän tavan mukaisesti. Kustantajan julkaisemasta tekstistä saa sellaisen käsityksen, että teksti on toimittajan itse kirjoittamaa, vaikka Karprint Oy on julkaissut hakijan tuottamaa sanasta sanaan kopioitua tekstiä omassa julkaisussaan ilman sitaatteja.

Hakija kysyy tekijänoikeusneuvostolta, onko kustantaja menetellyt tekijänoikeuslain tarkoittaman hyvän tavan tai hyvän journalistisen tavan mukaisesti. Miten kyseisen lehden kustantajan tulisi soveltaa tekijänoikeuslakia kuvatussa tilanteessa?

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt Karprint Oy:ltä kirjallista vastinetta lausuntopyyntöön. Karprint Oy ei antanut asiassa vastinetta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Tekijänoikeuden kohteena voivat olla esimerkiksi kaunokirjalliset ja selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä esimerkiksi kahta henkilöä kirjoittamasta kirjaa samasta aiheesta. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Kappaleen valmistamista kirjallisesta teoksesta on esimerkiksi sen painaminen lehteen. Kirjallinen teos saatetaan yleisön saataviin esimerkiksi kun se levitetään yleisön keskuuteen lehden osana.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako

tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuun tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijän-oikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat lain 27 - 29 §:ssä. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi luopua vain laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen käyttämistä varten (TekijäL 3 § 3 mom.).

Sitaatti

TekijäL 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

Sitaattina käytetyn teoksen tulee olla julkistettu. TekijäL 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin.

Tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii (TekijäL 11 § 2 mom.). Säännöksen valmistelutöissä on viitattu lähdemainintakäytäntöihin. Hallituksen esityksen (HE 28/2004 vp s. 81) mukaan lähdemainintakäytännöt vaihtelevat aineistojen erilaisten käyttötapojen ja -tarkoitusten mukaan.

TekijäL 22 §:n mukaista siteeraamista ei ole rajattu teoslajeihin tai tekniikoihin. Kaikkia teoslajeja voidaan siteerata kaikilla siteeraukseen sopivilla tekniikoilla.

Oikeuskirjallisuudessa on TekijäL 22 §:ssä tarkoitetun hyvän tavan mukaisuuden katsottu edellyttävän, että siteeraus on apuna henkisessä luomistyössä. Lainauksella tulee olla asiallinen yhteys siteeraajan teokseen. Sitaatin on täytettävä niin kutsuttu vetoomusfunktio, millä tarkoitetaan sitä, että sitaatin käyttämisellä on oltava jokin perusteltu syy sen kirjoituksen tai muun kokonaisuuden kannalta, johon sitaatti on liitetty. (ks. T.M. Kivimäki, Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait, Porvoo 1966, s. 85).

Hyväksyttävänä tarkoituksina lainaamiselle on pidetty esimerkiksi omien ajatusten ja näkemysten perustelemista sekä asian havainnollistamista ja selkeyttämistä. Lainaus tulee myös kyseeseen kritisoitaessa toisen tekijän näkemyksiä. Sallittua ei ole pelkistä sitaateista muodostuvien kokonaisuuksien tekeminen. (ks. Pirkko-Liisa Haarmann, Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, ss. 189-190).

Tekijänoikeuden rajoituksen nojalla valmistetun kappaleen saa rajoituksen mukaisessa tarkoituksessa levittää yleisölle esimerkiksi kirjaan sisältyvänä (TekijäL 11 § 3 mom.).

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvosto on antanut varsin runsaasti lausuntoja, joissa se on joko pääkysymyksenä tai muun asian ohessa käsitellyt sitaatteja. Kirjallisten teosten siteeraamista tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt muun muassa lausunnoissaan TN 1992:16, TN 1995:14, TN 1997:3, TN 2002:18, TN 2005:3 ja TN 2006:1.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1992:16 oli kyse asiasta, jossa A oli kopioinut kirjoittamaansa kahdeksan ja puoli sivua pitkään artikkeliin kaksi sivua B:n kirjoittamasta kirjasta lupaa pyytämättä ja lähettä mainitsematta. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseistä lainausta ei voitu perustaa sitaattioikeuden käyttämiseen. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että asiassa oli toimittu TekijäL 2 §:n ja 3 §:n vastaisesti.

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan TN 1995:14, että multimediateokseen sisältyvät tekstilainaukset eivät saaneet tavanomaisuutensa vuoksi suojaa TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuina kirjallisina teoksina. TekijäL 22 §:n sitaattisäännös ei tullut sovellettavaksi yksittäisiin tekstilainauksiin, koska siteerauksen kohteena ei ollut laissa tarkoitettu teos.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1997:3 oli kyse kirjan tekstien siteeraamisesta lehtijutussa. Lehtijutun lopussa oli maininta, että hakijan teosta oli käytetty kirjoituksen lähteenä. Kahdentoista liuskan mittaiseen lehtijuttuun oli otettu seitsemän yhden tai kahden virkkeen mittaista lainausta yli 300 sivuisen kirjan eri sivuilta. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että sitaatti oli otettu TekijäL 22 §:n mukaisesti.

Lausunnossaan TN 2002:18 tekijänoikeusneuvosto totesi, että koska 50-sivun mittaisessa monisteessa sivut 2-35 sisälsivät pääosin toisesta lähteestä otettuja tekstejä, kyse ei ollut laissa sallitusta siteeraamisesta.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2005:3 oli kyse kansantieteellisen aineiston siteeraamisesta. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että tieteellisissä teksteissä voidaan käyttää pitkiä sitaatteja erityisesti silloin, kun sitaatin kautta halutaan kuvata tietyn aikakauden terminologiaa, toimintatapoja tms. Tapauksessa oli kahdeksan sivun mittaisesta aineistosta otettu yhden sivun mittainen sitaatti, kolmen sivun mittaisesta aineistosta oli otettu kuuden rivin mittainen sitaatti ja seitsemäntoista sivun mittaisesta aineistosta oli otettu vajaan puolentoista sivun mittainen sitaatti. Tekijänoikeusneuvosto piti siteerausta hyväksyttävänä.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2006:1 oli kyse hankintaohjelma-asiakirjan sisältämien tekstien julkaisemisesta kahdessa eri sähköalan ammattilehdessä. Sähköala-lehden pääkirjoitus oli pituudeltaan vajaan yhden A4-sivun mittainen. Sähkömaailma-lehden artikkeli oli pituudeltaan puolentoista A3-kokoisen sivun mittainen. Pääosa Sähköala-lehden kirjoituksesta koostui sitaateista. Pisin sitaatti oli neljän lauseen mittainen,

muut olivat lyhyempiä. Yhteensä lainauksia oli viisi kappaletta. Sähkömaailma-lehden artikkelissa oli seitsemän lyhyttä lainausta. Lainausten pituus vaihteli yhdestä lauseesta kahteen lauseeseen. Lainaukset muodostivat murto-osan koko tekstistä.

Tekijänoikeusneuvosto totesi Sähköala-lehden osalta, että siihen sisällytetyt lainaukset olivat pitkiä verrattuna tekstin muuhun pituuteen. Ottaen huomioon, että hankintaohjelma-asiakirjan sisältämien sopimuslausekkeiden sisällöllinen arviointi voi edellyttää niiden tarkkojen sanamuotojen esittämistä ja sitaatin käyttöyhteyden eli sen, että kyse on lehden pääkirjoituksesta, jonka tarkoitus on ottaa kantaa, pitkäkköjen sitaattien ottamista voidaan pitää hyväksyttävänä. Myös Sähkömaailma-lehden osalta tekijänoikeusneuvosto totesi, että siinä käytetyt lainaukset olivat pituudeltaan ja käsittelytavaltaan TekijäL 22 §:n mukaisia ja siten sallittuja.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että arvioitaessa siteerauksen sallittavuutta on ensin tarkasteltava sitä, voidaanko tekijänoikeuslakia soveltaa siteerauksen kohteeseen.

Tekijänoikeudella suojatun aineiston on ylitettävä teoskynnys eli yllettävä teostasoon. Sen on oltava henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus ei ulotu asiasisältöön tai tietoihin, joita teoksessa esitetään. Tekijänoikeus suojaa sitä ilmenemismuotoa, johon tekijä on teoksensa luonut.

Tekijänoikeusneuvosto on tarkastellut sille toimitettua esityksen lyhennelmää ja artikkelia, johon siteeraus on otettu. Esityksen lyhennelmä on pituudeltaan noin 150 riviä ja noin 900 sanaa. Siitä siteerattu osa on pituudeltaan noin 50 riviä ja noin 250 sanaa. Artikkelia, johon sitaatti on otettu, on pituudeltaan noin 1000 sanaa. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan sitaatin asiasisältö muodostaa keskeisen osan artikkelin asiasisällöstä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Akvaariomaailma-lehden artikkeliin siteerattua lyhennelmän osaa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuna itsenäisenä ja omaperäisenä teoksena.

Koska siteerauksen kohteena on TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu teos, on arvioitava, onko siteeraus tapahtunut TekijäL 22 §:n mukaisella tavalla.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että teos on julkistettu TekijäL 8 §:ssä säädetyllä tavalla.

TekijäL 22 §:ssä edellytetään, että lainaaminen on tapahtunut hyvän tavan mukaisesti tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Säännöksen soveltavuus arvioidaan kussakin yksittäistapauksessa erikseen.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnön tilanteessa siteerattavan teoksen ja artikkelin välillä vallitsee asiallinen yhteys. Siteeratulla teoksella on havainnollistettu artikkelissa käsiteltävää asiaa.

Asiallisen yhteyden lisäksi on kuitenkin arvioitava myös siteerattavan teoksen ja artikkelin laajuuden välistä suhdetta. Sitaatti ei saa ylittää lainauksen tarkoituksen edellyttämää laajuutta. Sitaattia ei ole tarkoitettu teoksen olennaisen sisällön luomisen välineeksi.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että määrällisesti noin neljäsosa artikkelista on sitaattia hakijan teoksesta. Artikkelin toisen sivun akvaarioveden kemiaan koskeva asiasisältö on rakennettu lähes yksinomaan sitaatin varaan. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että siteeraus on suhteessa artikkelin kokonaisuuteen siinä määrin laaja, ettei sitaattia voida pitää TekijäL 22 §:ssä sallittuna lainaamisena.

Lausuntopyynnössä tarkoitettu tekstin käyttö edellyttää tekijän suostumusta. Suostumuksen olemassaolo ja sisältö ovat näyttökysymyksiä, joista tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoa.

Hakija on myös kysynyt, onko lähde mainittu tekijänoikeuslain edellyttämällä tavalla.

TekijäL 11 § 2 momentin mukaan tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Hyvän tavan mukaisuuden kriteeri vaikuttaa siihen, millä tavoin tekijän nimi on ilmoitettava. Hyvä tapa voi vaihdella esimerkiksi teoksesta, sen käyttötarkoituksesta ja -yhteydestä riippuen.

Lausuntopyynnössä tarkoitettujen artikkelien lähdemaininnasta ei suoraan käy ilmi, onko lähteenä ollut hakijan suullinen esitys vai hakijan tästä esityksestä laatima kirjallinen lyhennelmä. Lähdemaininta on muotoa "Lähde: A:n Tampereen akvaarioseurassa pitämä esitelmä". Artikkelissa on kyse aikakauslehdestä eikä tieteellisestä kirjoituksesta. Tekijänoikeusneuvosto pitää, teoksen käyttöyhteys huomioon ottaen, kyseistä lähdemaininnan epätarkkuutta varsin vähäisenä.

Sitaatteja ei ole erotettu muusta artikkelin tekstistä lainausmerkein tai alaviitoin. Lainausmerkkien tai alaviittojen käyttö ei ole tavanomaista aikakauslehdissä. Lähteen mainitsemista aikakauslehden artikkelin lopussa

voidaan tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan pitää alan tavanomaisena ja vakiintuneena käytäntönä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijän nimi ja lähde on mainittu siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.

Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa hyvään journalistiseen tapaan.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marko Rajaniemi

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Satu Kangas, Jussi Karttunen, Kirsi-Marja Okkonen, Paula Paloranta, Maria E. Rehbinder, Pekka Sipilä, Katariina Sorvari, Riikka Tähtivuori ja Markku Uotila.